

'Waarheid als coherentie' in De zaak Haalboom – Overzier,

Henk Haalboom werd op 27 januari 2002 opgepakt en in 2004 door de Hoge Raad tot 20 jaar veroordeeld voor de moord op Pim Overzier omdat de rechters bewezen achtten dat Pim Overzier door hem met voorbedachten rade werd vermoord, door middel van verstikking of verwurging, of door hem levend te begraven, in ieder geval door de ademhaling te belemmeren of door anderszins geweld met de dood tot gevolg. De rechter gebruikte daarvoor als motivering 'dat onderstaande elementen er op wijzen dat Pim Overzier een onnatuurlijke dood stierf:

1. de bevindingen van de patholoog-anatoom dr. Visser;
2. het bloed in de auto van Henk Haalboom;
3. de gang van zaken voordat Overzier werd begraven;
4. het feit dat en de omstandigheden waaronder Overzier werd begraven.'

Sinds 2004 zijn er grote twijfels ontstaan over het waarheidsgehalte van bovenstaande conclusie van de rechters, zowel door advocaat Geert Jan Knoops als door meerdere wetenschappers die onderzoek verrichtten in deze zaak. Ik ben het eens met professor Ton Derksen, wetenschapsfilosoof en auteur van o.a. De Ware Toedracht, dat het handig zou zijn als we onze waarheid konden toetsen aan de werkelijkheid. Helaas kan dat meestal niet, ook niet in dit geval.

De patholoog-anatoom was er niet bij toen Pim Overzier stierf. Niemand weet wanneer het DNA-vlekje precies in de auto van Henk Haalboom terecht kwam en of het wel van Pim Overzier is. Degenen die bij het overlijden en begraven van Pim Overzier aanwezig waren hebben zich niet gemeld om een ooggetuigenverslag te geven. Er zijn wel anonieme brieven van ooggetuigen maar die werden niet meegenomen in de overwegingen van de rechters.

Het beste dat we kunnen bereiken, aldus professor Derksen, is waarheid als coherentie. Een bewering is waar wanneer die bewering past bij andere beweringen die we aanvaarden. Met andere woorden bij een cluster van beweringen die tezamen een bepaald scenario opleveren.

Als we 'Henk Haalboom is de moordenaar van Pim Overzier' voor waar aannemen, zullen we geneigd zijn de volgende beweringen, die door de officieren van justitie in die zaak werden aangedragen, ook voor waar aan te nemen. Haalboom is de beller die Overzier belde vanuit een telefooncel op 3 december 2001 voor het maken van een blind date op 4 december. Haalboom is gezien in de polder vlakbij de plek waar het graf van Overzier gevonden is. Haalbooms auto is daar gesignaleerd. Dit is ook wat de rechters deden. Deze 'waarheid' is coherent met 'Haalboom is de moordenaar'.

Als we 'Haalboom heeft niets met het overlijden van Overzier te maken' voor waar aannemen, zullen we geneigd zijn andere beweringen te aanvaarden als waar. De beller was een Marokkaansachtige man, dus niet Haalboom. Annelies S. zag een andere man in de polder en niet Haalboom. Zij zag een blauwe auto en de auto van Haalboom was zwart. De advocaat van Haalboom en de wetenschappers die twijfelen aan de juistheid van het vonnis onderzochten het waarheidsgehalte van deze beweringen die de onschuld van Haalboom aantonen. Zij komen tot de conclusie dat Haalboom de moord niet gepleegd kan hebben. De 'waarheid' die zij gevonden hebben is coherent met 'Haalboom heeft er niets mee te maken'.

De enige die zeker weet of hij iets met het overlijden van Overzier te maken heeft is Haalboom zelf. In de eerste jaren van zijn detentie was hij zo in verwarring, ja bijna ontoerekeningsvatbaar door de enorme schok die de beschuldiging van moord en de Spartaanse aanpak in de gevangenis en tijdens de verhoren teweeg bracht, dat hij niet eenduidig en helder kon verklaren. Dat bracht op zijn beurt de rechercheurs van politie weer in verwarring wat het moeilijker maakte de ware toedracht te achterhalen. Nu, met de rust en helderheid die bij Haalboom is weergekeerd en het resultaat van menig wetenschappelijk onderzoek in de zaak, is dat wel mogelijk.

Ik zal de theorie van 'waarheid als coherentie' loslaten op de vier bovengenoemde elementen uit de bewezenverklaring van de Hoge Raad. Ik noem steeds de beweringen die passen bij *scenario 1* 'Overzier is een onnatuurlijke dood gestorven. Hij is vermoord door Haalboom.', gevolgd door beweringen die passen bij *scenario 2* 'Overzier is een natuurlijke dood gestorven en Haalboom had niets met zijn overlijden te maken.'

Ad 1. de bevindingen van de patholoog-anatoom

Scenario 1

- a. De patholoog-anatoom kon verstikking niet uitsluiten.

- b. Er was maar een kleine kans dat iemand zomaar overlijdt.

Scenario 2

- a. De patholoog-anatoom vond geen aanwijzingen laat staan bewijzen voor een bepaalde vorm van verstikking of een bepaalde vorm van geweld.
- b. Hij zag twee aanwijzingen die konden duiden op een acuut hartfalen.
- c. De statistische gegevens laten zien dat de kans op een natuurlijke dood 1 op 1539 is en dat de kans op een onnatuurlijke dood maar liefst 1 op de 52.091 is. De kans op een natuurlijke dood is dus vele malen groter. De kans op verstikking is praktisch nihil.

Ad 2. het bloed in de auto van Henk Haalboom

Scenario 1

- a. Er is bloed van Overzier gevonden in de auto van Haalboom. Dus Overzier is in Haalbooms auto geweest terwijl hij gewond was. Dus Haalboom liegt als hij zegt dat hij niets met de dood van Overzier te maken heeft.

Scenario 2

- a. De patholoog-anatoom kon het bloedvlekje (niet groter dan een punaisekop) niet verklaren vanwege het ontbreken van letsels in en op het lichaam.
- b. Volgens de patholoog-anatoom kan het ook ander lichaamsvocht zijn geweest en is het preciezer om van een DNA-vlekje te spreken.
- c. Haalboom verklaarde een persoon, waarschijnlijk Overzier, al enkele weken voor zijn vermissing te hebben ontmoet, bij welke gelegenheid er DNA-materiaal kan zijn achtergebleven op de armsteun van het linkerachterportier van zijn auto.
- d. De match vond plaats met de tandenborstel van Pim Overzier, waarvan het NFI later verklaarde dat een tandenborstel geen betrouwbaar monstermateriaal is, omdat die borstel ook door een ander kan zijn gebruikt. Van de haren in de haarborstel van dhr. Overzier werd geen match verkregen.

Ad 3. de gang van zaken voordat Overzier werd begraven

Scenario 1

- a. Haalboom zou de brief of kaart, die Overzier aan Haalbooms vriendin Rianne Ee zou hebben gestuurd, uit haar brievenbus hebben gehaald op vrijdag 30 november 2001.
- b. Overzier zou aan getuige Rianne B. hebben verteld dat hij een brief had verstuurd op donderdag 29-11-2001 voor de buslichting. Hij vertelde dat op maandag 03-12-2001 tegen Rianne B.
- c. Haalboom zou de man zijn geweest die naar Overzier had gebeld vanuit een telefooncel om een afspraakje te maken voor een blind-date. William C. die de volgende beller bij de telefooncel was, zei bij een derde herhaling op de vraag wie er na hem belde dat hij dat niet meer wist. En de garage waar Haalboom zijn auto had gekocht lag een paar straten van de telefooncel vandaan, dus hij kon best de beller zijn geweest.
- d. Getuige Annelies S. zou Haalboom gezien hebben op de plaats delict als ook zijn zwarte Volvo.

Scenario 2

- a. Getuige Bart V. vertelde dat hij op donderdagavond 29-11-2001 tot 00.30 uur samen was met Overzier. Deze had tegen Bart V. gezegd dat hij van plan was een kaart naar Rianne te sturen, maar dat nog niet had gedaan. Bart V. was de enige die uit eigen ervaring kon vaststellen dat Overzier op donderdag nog geen kaart aan Rianne had verstuurd. Getuige Everline S. schreef aan bekenden dat Overzier haar had gezegd dat hij op vrijdag een brief naar een meisje had gestuurd. Het bewijs dat Haalboom op vrijdag een theoretische kans heeft gehad om een brief of kaart van Overzier te zien is dus uitsluitend gebaseerd op de verklaring van Rianne B., die als koppelaarster een bedenkelijke rol speelde (zij was bezig Overzier aan Rianne Ee te koppelen). De verklaringen van Bart V. en Everline S. spreken tegen dat Haalboom op vrijdag 30-11-2001 een brief van Overzier aan Rianne kan hebben gezien.
- b. Het telefoontje naar Overzier op maandag 3 december 2001 werd vanuit een telefooncel gepleegd. William C. verklaarde bij de eerste twee keer dat hij hierover bevraagd werd dat hij de beller terwijl hij stond te wachten heeft waargenomen gedurende 19 minuten. Hij zag een Marokkaansachtige man bellen van 35 jaar met donker haar. Dat kan niet de toen 57-jarige Haalboom zijn geweest met zijn grijs/witte haar en Nederlandse uiterlijk.
- c. Getuige Annelies S. zag een donkerblauwe Volvo met daarbij een 45 jarige man, met donker haar, bruine ogen en tanig afgetraind sportersgezicht. Prof. Wagenaar concludeerde dat er een fout

was gemaakt bij de fotoconfrontatie. Getuige wees een andere man aan als de dader waarop zij werd gevraagd nog eens verder te kijken of er nog iemand bij was die op de dader leek. Haar omschrijving komt niet overeen met Haalboom, die 12 jaar ouder was, grijs/wit haar heeft en blauwe ogen en geen tanig afgetraind sportersgezicht.

Ad 4. het feit dat en de omstandigheden waaronder dhr. Overzier lag begraven

Scenario 1

- a. Als iemand sterft en zijn lichaam wordt in het bos begraven, waarna vervolgens geen melding van het overlijden wordt gemaakt, is dat een teken dat er een moord is gepleegd.
- b. Overzier zou volgens de officier van justitie in zijn graf gedumpt zijn.

Scenario 2

- a. Overzier werd zorgvuldig begraven aangetroffen in een graf van 2 x 0.60 x 1.00. Zijn lichaam lag recht en een arm was over zijn gezicht gelegd kennelijk om te voorkomen dat het zand direct op zijn gezicht zou belanden. Zijn stropdas zat recht en de knoopjes van het overhemd zaten keurig vast en niets wees op een worsteling of het gebruik van geweld. Het graf werd gemarkeerd met afgezaagde takken en op het graf lagen gestapelde stammetjes. Kennelijk moest het graf zichtbaar blijven. De hele zorg die aan het begraven en het graf werd besteed wees niet op het dumpen van een lichaam en op het niet mogen vinden van het graf.
- b. Het graf lag bij een homo-ontmoetingsplaats. Uit anonieme brieven blijkt dat Overzier werd begraven omdat hij daar overleed en men hem in paniek begroef omdat metgezellen niet bekend wilden worden als bezoekers van die plek. Mogelijk is men ook bang geweest om met het overlijden in verband te worden gebracht.

Overige aspecten van bewijs

1. De zandsporen in de Volvo

Scenario 1

- a. In de Volvo van Haalboom zaten zandsporen die een sterke overeenkomst met het zand in de polder hadden.

Scenario 2

- a. Voormalig hoofd van de Flevo-bossen Jacob Vis toonde aan dat deze zandsporen ook aan de Nederlandse kusten voorkwamen. Haalboom was dat jaar aan diverse kusten geweest. De zandsporen in de Volvo hadden dus een sterke overeenkomst met het zand aan de Nederlandse kusten en in de polder. Hiermee vervallen de zandsporen als bewijsmateriaal.

2. De oude bats (schop) in Haalbooms tuin

Scenario 1

- a. In de tuin van Haalboom werd een oude bats gevonden, waarop bovengenoemde zandsporen. Die bats moet van Haalboom zijn en hij zal met die bats het graf wel gegraven hebben.

Scenario 2

- a. De oude bats was niet van Haalboom. Zijn tuinman vertelde dat hij zelf de oude bats van Haalboom gebroken had en dat Haalboom een nieuwe had gekocht. Ook de ex-echtgenote van Haalboom herkende de oude bats niet. De zandsporen op de bats zijn niet te verklaren.

3. Het vermeende motief: Haalboom zou Overzier uit jaloezie hebben vermoord omdat die een oogje zou hebben op zijn vriendin Rianne.

Scenario 1

- a. Haalboom had het kaartje of de brief van Overzier aan Rianne onderschept, werd jaloers en had daarmee een motief om Overzier te vermoorden.

Scenario 2

- a. De relatie tussen Rianne Ee en Haalboom was al min of meer ten einde. Haalboom had tegen Rianne gezegd dat hij haar de beste man gunde, maar dat hij die niet was. Rianne bevestigde dat. Bovendien beweerden zowel zijn ex-echtgenote, Rianne en vrienden, dat hij beslist geen jaloers persoon is.

De conclusie die de rechters trokken n.a.v. het door hen aangehangen scenario 1 was 'Haalboom is schuldig aan de moord op Overzier'.

De conclusies die nu getrokken kunnen worden n.a.v. scenario 2 en met bewijzen en feiten kunnen worden ondersteund zijn:

- Uit het sectieverslag van dr. Visser blijkt dat er geen doodsoorzaak werd vastgesteld. De enige aanwijzingen voor een doodsoorzaak betreffen een acuut hartfalen: een natuurlijke dood. Dat aspect werd door het OM en de rechter gepasseerd. Zij meenden dat iemand die begraven was op een ongewone plaats wel op een onnatuurlijke wijze om het leven moet zijn gekomen.
- Het OM en het Hof waren van mening dat een onnatuurlijke dood afgeleid kon worden uit een opzet van Haalboom om Overzier te vermoorden. Dat zou blijken uit het feit dat Haalboom een brief van Overzier aan zijn vriendin Rianne had gezien. Ik maakte duidelijk dat er twee getuigenverklaringen zijn die duidelijk maken dat Haalboom die brief, mocht hij geschreven en verstuurd zijn, niet kan hebben gezien.
- Haalboom zou Overzier hebben gebeld. De getuige zag echter een Marokkaansachtige man terwijl Haalboom blank is en lichtblauwe ogen heeft.
- Haalboom zou de man in de polder bij de Volvo zijn. Getuige zag echter een veel jongere man met bruine ogen en donkerhaar en een tanig afgetraind sportersgezicht en wees een andere man aan als de dader.
- Het DNA-materiaal in de auto hoeft geen bloed te zijn geweest en kan daar gekomen zijn tijdens de ontmoeting van Overzier met dhr. Haalboom begin november 2001. Dat is plausibel omdat Overzier geen verwondingen had toen hij werd gevonden.
- De zandsporen in de auto komen niet exclusief in de polder voor, maar ook aan de kust.
- De oude bats is zeker niet van Haalboom.

Resultaten nieuw onderzoek:

- Het AMC onderzocht het hartweefsel van Overzier. Daaruit bleek dat hij een genetische afwijking bezat, die onder stressvolle omstandigheden kan leiden tot een plotse dood.
- Fysieke onderzoeken door professor Backx en drs. Bloem (gevechtssportwetenschapper) maken duidelijk dat dhr. Haalboom niet in staat is geweest om een man met het postuur van Overzier te overweldigen. Overzier was twintig jaar jonger, een kop groter en 25 kg zwaarder dan Haalboom. De conclusie van beide onderzoekers was dat Haalboom met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid niet in staat is geweest om Overzier te overweldigen, te verstikken of anderszins de ademhaling te belemmeren, zoals door het Hof werd gesteld.

Samengevat:

- Er zijn duidelijk aanwijzingen/bewijzen voor een acuut hartfalen en dus een natuurlijke dood.
- Er is geen bewijs voor een moord. Daarnaast is duidelijk dat er andere mensen betrokken waren bij de vermissing van Overzier en niet Haalboom.
- Haalboom is fysiek niet in staat geweest om Overzier te overweldigen of te verstikken.

In het najaar van 2011 zal advocaat Geert Jan Knoops een herzieningsverzoek indienen bij de Hoge Raad. Daarin zullen naast de bovengenoemde onderzoeken de resultaten van recentere onderzoeken worden vermeld die nieuwe aanwijzingen bevatten voor een natuurlijke dood van Overzier en voor de onmogelijkheid van Haalboom om iemand te overmeesteren en/of begraven.

Datum: november 2011

Auteur: Justine Mol

Zij is woordvoerder van Hart voor Henk Haalboom, een initiatief dat streeft naar Henks vrijlating en rehabilitatie. Dit initiatief heeft een website, www.onschuldiggevangen.nl.

Prof. Derksen heeft in zijn boek het OM in de fout en zijn boek De Ware Toedracht, aandacht besteed aan de zaak Haalboom. Hieronder treft u een aantal citaten uit De Ware Toedracht van prof. Derksen aan die de kern van de veroordeling bestrijden.

De betekenis van feiten toegespitst op de zaak Henk Haalboom, zoals Ton Derksen die in De Ware Toedracht heeft beschreven op bladzijde 45, 46 en 47.

In het alledaagse leven kom je zulke eenvoudige feiten tegen als 'De kat zit op de mat' en 'Het regent'. Of preciezer gezegd, het is een feit dat de kat op de mat zit en het is een feit dat het regent. Zulke recht-toe-recht-aan feiten tref je ook aan in de strafrechtcontext:

- Pim Overzier is in zijn graf gedumpt. (Officier van Justitie)

Zó zit de werkelijkheid in elkaar, dat zijn de feiten. Je kunt er, als je erbij was geweest, oz een foto van nemen.

Feiten kunnen behalve positief en fotografeerbaar ook *negatief* zijn.

- De kat zit niet op de mat.

Maar ofschoon het feit hier negatief is en je er geen foto van kunt maken, zat de werkelijkheid wel zó in elkaar.

In plaats van specifiek kunnen feiten ook *algemeen* zijn, en behalve actualiteiten ook *mogelijkheden* en *onmogelijkheden*, *wenselijkheden* en *noodzakelijkheden*, etc. betreffen.

- Het is een feit dat mensen tegenwoordig sneller beledigd zijn.
- Het is een feit dat hij, als hij eerder was gekomen, de dans was ontsprongen.
- Het feit dat Henk H. het levenloze lichaam van een 37-jarige man met een gewicht van 90 kilo *niet kan* tillen en verplaatsen. (Advocaat)

En ook in al deze gevallen zijn de feiten *hoe het er met de wereld* voorstaat: mensen zijn snel beledigd, Henk H. kan geen 90 kilo tillen.

Wanneer we op zoek zijn naar de waarheid, naar de *ware toedracht* in de werkelijkheid, dan willen we weten hoe het er met de wereld voorstaat, dan willen we weten, wat de feiten zijn. Het belang van feiten voor waarheidsvinding is in de strafrechtcontext onderkend. Ook dat is een feit.

Feiten hebben vaak een betekenis. Ze zijn een teken voor iets. Zo wordt het vermeende feit dat Pim Overzier in zijn graf is gedumpt, gezien als een teken voor het feit dat hij vermoord is. De betekenis van een feit is ook te zien als zijn *bewijswaarde* voor het andere feit, de waarde die dat feit heeft in een bewijs.

Een feit kan een teken zijn voor een ander feit, maar het is dat alleen in het licht van een achterliggende theorie en de achterliggende kennis. Het vermeende feit dat Pim Overzier in zijn graf is gedumpt, is inderdaad een teken dat hij vermoord is. Maar het spreekt niet uit zichzelf, zoals zou kunnen blijken. Het spreekt alleen omdat op kerkhoven behoedzaam met lijken wordt omgesprongen. Werden ook daar de lijken in hun graven gedumpt, dan was het feit dat Pim Overzier in zijn graf werd gedumpt geen teken en dus ook geen reden om te 'geloven' dat Pim Overzier werd vermoord. Wanneer wij dus uit het feit dat Pim Overzier in zijn graf is gedumpt concluderen dat hij vermoord is, dan veronderstellen we iets over hoe mensen doorgaans worden begraven. Een feit is dus voor ons pas een teken voor iets anders, en daarmee een reden om iets te geloven, in het licht van een achterliggende theorie en achterliggende kennis. De feiten lijken zich direct aan te bieden, maar zonder theorie spreken ze niet tot ons. In die zin zijn ze theorie afhankelijk.

Cognitieve blindheid voor ontlastend bewijsmateriaal (bladzijde 151 en 152)

In de zaak van Henk Haalboom spelen twee signalementen een cruciale rol. Haalboom zou via een telefoontje een ontmoeting met de later dood aangetroffen man (Overzier) uitgelokt hebben. Hij zou bovendien op de plaats delict gesignaleerd zijn. Deze signalementen, indien juist, binden Haalboom stevig aan de vermeende misdaad. Ontiastend, maar niet meegewogen is evenwel dat Haalboom op geen van beide signalementen lijkt. Henk was destijds een 56 jarige man, met wit haar, blauwe ogen, een tenger postuur en een blanke huidskleur. Het signalement van de beller was een Marokkaan van 35 jaar. De feitelijke beller is door de volgende beller ruim twintig minuten geobserveerd. De man die in de buurt van de plaats delict is gesignaleerd wordt omschreven als: 45 jaar, afgetraind uiterlijk, zwart haar, bruine ogen. Ook het signalement van de kleding klopt niet.

Het OM wordt door de ernstige discrepanties niet geïntimideerd. Haalboom is volgens het OM zeker de beller, want - zo is het argument - de telefooncel van waaruit is gebeld, ligt op 6 minuten autorijden van zijn huis. En volgens het OM is Haalboom de man die op de plaats delict is

gesignaleerd, want - en dit het enige argument - het gezicht van de persoon die bij de plaats delict is opgemerkt vertoont een aantal uiterlijke kenmerken met die van de verdachte. Had hij ook een neus en een paar oren? Kortom, ontlastend materiaal wordt belachelijk gemaakt. Dit is een mogelijke reactie op ontlastend materiaal, maar niet één die een waarheidszoeker past.

Een ander voorbeeld (bladzijde 152 en 153):

In de zaak Haalboom is hij vanwege moord op een 36 jarige man veroordeeld. De details zijn complex, maar één ding is simpel. Er zijn geen tekenen van geweld of van vergiftiging gevonden. De man, zo redeneren OM en de rechters, moet door verstikking om het leven zijn gekomen. Omdat alle hulpmiddelen zijn uitgesloten, zou Haalboom de man met blote handen moeten hebben gewurgd. Hier ligt meteen een probleem. Haalboom was destijds 56 jaar, hij was 174 lang en woog 68 kg. De 36 jarige man (Overzier) was daarentegen volgens het obductieverslag 192 cm lang, woog tussen de 90 en 95 kg en hij bovendien sportief en goed getraind. Wurgten met blote handen: Henk moet de man ook nog eens meer dan 40 meter naar zijn graf hebben getild. (Er zijn namelijk geen sleepsporen aangetroffen). Ook dat lijkt fysiek onmogelijk. Het was dus niet onredelijke van de verdediging om hier potentieel ontlastend onderzoek te vragen, namelijk m te onderzoeken of Haalboom voldoende gevechtvaardigheid en voldoende kracht had om genoemde activiteiten (wurgten, tillen) te verrichten. Het onderzoek werd door het OM en het Hof afgewezen. Het hof meende dat er te weinig duidelijk over de situatie bestond om een reconstructie uit te voeren. Maar was het niet de bedoeling dat het onderzoek een verheldering over die onduidelijkheid zou geven? Voorjaar 2009 bleek in een reconstructie dat Haalboom noch over de gevechtvaardigheid noch de kracht voor wurgten en tillen had.

Cognitieve blindheid voor immunisering (bladzijde 153 en 154):

Immuniseren is, je scenario zo aanpassen dat het immuun is tegen weerlegging. Dat gebeurt door een eigen ingreep en niet door het bewijsmateriaal, dat het scenario gered wordt.

Een dergelijke immunisering leidde tot het uiteindelijk zeer belastende oordeel dat Haalboom passief-agressief was. De mannelijke psycholoog bemoeide zich uitdrukkelijk met de vermeende moord die Haalboom gepleegd zou hebben. Haalboom wond zich daarover op. Hij reageerde geërgerd op kritische vragen over zijn dossier. De psycholoog constateerde een nauwelijks verholten agressiviteit van de kant van de verdachte als gevolg van de kritische ondervraging. Omdat Haalboom de psycholoog niet lijfelijk aanvloog, komt deze tot het eindoordeel: Haalboom is passief-agressief. Ook de vrouwelijke psychiater bemoeide zich uitdrukkelijk met Haalbooms dossier, en ook zij stelde daar pittige vragen over. Haalboom reageerde in dit geval minder openlijk agressief. De psychiater verbaasde zich over deze terughoudendheid. Ter terechtzitting 13 november 2003 voor het Arnhemse hof zegt ze: Er deden zich verschillende situaties voor waarin je logischerwijs zou verwachten dat iemand boos zou reageren. Hij reageerde dan overmatig ingehouden, bijna het tegenovergestelde, bijna bang om te laten zien dat hij er boos over was. Dat duid ik als passief-agressief.

Wat Henk ook deed, of hij nu reageerde of niet reageerde, hij is passief-agressief. De psycholoog leidde hier ook nog het volgende uit af: Gezien zijn onderhuidse en regelmatig manifest blijkende sterk agressieve en achterdochtige attitude is betrokkene waarschijnlijk toch meer jaloers ingesteld dan hij zelf beweert te zijn. De boodschap is beroerd genoeg voor Haalboom: meestal gaat het goed met hem, maar een agressieve daad ligt altijd vlak om de hoek, want zo nu en dan komt de agressie naar buiten en die kan hij dan niet beheersen. Het OM kon dat alles prima gebruiken. De psycholoog biedt een inzicht in hoe het gegaan is: ineen vlaag van agressie, in een vlaag van jaloezie heeft Haalboom de jongere rivaal gedood. De rechtbank in Zutphen veroordeelde Haalboom omdat verdachte, handelend uit hevige gevoelens van jaloezie, zich schuldig heeft gemaakt aan een koelbloedige moord. Het Arnhemse hof dacht aan een provocerende tegenaanval. Dit zijn drastische conclusies op basis van immuniserend onderzoek. Zeker wanneer je bedenkt dat niemand, ook de psychiater niet, ooit enig teken van jaloezie bij Haalboom had bespeurd. Op basis van immuniserend onderzoek kun je alles bewijzen. Of, beter, je kunt er niets mee bewijzen: alles is je eigen hersenspinsel.

Cognitieve blindheid voor een cirkelredenering (bladzijde 155):

We zagen al (bladzijde 153) dat het OM en het hof niets wilden weten van een reconstructie. Op de vraag of de verdachte wel de kracht had om alles te doen wat het OM hem toeschreef, antwoordde te officier: Meestal bewijzen de mensen zichzelf door hun daden en daarmee is de vraag beantwoord. Dit veronderstelt wat de officier moest bewijzen, namelijk dat Haalboom de moord gepleegd had. Uitgaande van die vooronderstelling concludeerde de officier vervolgens dat Henk de benodigde kracht heeft gehad. Maar de tegenwerping was nu juist dat Haalboom de aan hem

toegeschreven kracht vanwege fysieke redenen niet kon uitvoeren. Een cirkelredenering is in feite geen redenering, het is blind uitgaan van je eigen gelijk.

Een cirkelredenering ligt aan de basis van het werk van de psycholoog en de psychiater die een advies moeten uitbrengen aan een rechtbank of het hof. Hun wordt gevraagd de verdachte te bestuderen *onder de vooronderstelling dat hij de ten laste gelegde daad heeft begaan*. Dat levert in gevallen dat een gruwelijke misdaad aan een verdachte wordt toegeschreven, pijnlijke staaltjes quasi-wetenschap op. Vanwege deze vooronderstelling werd niet alleen Haalboom maar ook Lucia de B. als passiefagressief beoordeeld.

Niet omdat de persoon zelf agressief is, of omdat de psycholoog enige agressie heeft waargenomen, maar omdat bij de aanklacht van het OM een agressieve persoon hoort.

Met deze beoordeling van passieve-agressie kan het OM uit de voeten: Meneer de rechter, de verdachte is levensgevaarlijk. Zijn agressie kan zich zomaar weer manifesteren. Bij ons rust de verantwoordelijkheid de samenleving tegen deze nieuwe agressieve uitbarstingen te beschermen. De schrik zit er zo goed in. We zagen zo juist de bezorgdheid van het Arnhemse hof voor een provocerende tegenaanval van Haalboom, dat zomaar weer tot een koelbloedige moor kan leiden. De rechter neemt vervolgens het zekere voor het onzekere. De verdachte krijgt 20 jaar.

Waarschijnlijkheidskansen - relatieve frequenties (bladzijde 186 t/m 188):

Relatieve frequenties hebben betrekking op een concrete basis van waarschijnlijkheid, bijvoorbeeld hoe groot de kans is dat je met een greep in een pot van 100 knikkers, waarvan 99 wit, je die ene zwarte pakt.

In de zaak van Haalboom gebruikte het OM een relatieve frequentie, maar daar was precies met die vooronderstelling van gelijke kansen iets mis. Op basis een relatieve frequentie probeerde het OM te bewijzen dat het slachtoffer Pim Overzier (36 jaar, overleden in 2001) geen natuurlijke dood was gestorven. Het OM vergeleek daartoe het aantal Nederlandse mannen tussen 35 en 40 jaar dat in de loop van het jaar 2001 een natuurlijke dood stierf (440), met het aantal van alle Nederlandse mannen van die leeftijd aan het begin van dat jaar (677.179). Dit geeft een relatieve frequentie van $440/677.179$. Of, eenvoudiger: 1 natuurlijke dood op 1539 mannen. En het OM concludeerde: de kans dat Overzier in 2001 aan een natuurlijke dood zou overlijden, is heel klein.

Maar die conclusie volgt niet. Want de kans om een natuurlijke dood te sterven was niet voor alle mannen gelijk. Misschien had Pim Overzier wel een ernstige hartafwijking of leed hij aan een terminale kanker. Dan was zijn kans om in 2001 op een natuurlijke wijze te overlijden juist heel groot.

Het argument dat het OM gebruikte, is in feite een andersoortig argument. Het gaat niet over Overziers kans om in 2001 op een natuurlijke dood te sterven, maar om de epistemische waarschijnlijkheid voor het OM dat hun slachtoffer een natuurlijke dood was gestorven. Daartoe keek het OM vanuit zijn eigen perspectief, met zijn beperkte kennis, naar de situatie. Het wist niets van de gezondheid van Overzier af. Vanuit het perspectief van het OM was Overzier een willekeurige Nederlandse man. Voor hen kon hij elk van die 677.179 Nederlandse mannen tussen de 35 en 40 jaar zijn. Het OM construeert hier vanuit het eigen perspectief een artificiële kanssituatie.

Het is alsof je een enorme schaal hebt met daarin alle Nederlandse mannen in 2001 tussen 35 en 40 jaar (677.179), van wie er 440 een natuurlijke dood sterven. Het OM krijgt één van die mannen. Omdat het een willekeurige man is, kan het elk van die mannen zijn. Voor het OM, *in die artificiële-kans-situatie*, heeft deze man een even grote kans om gepakt te worden. De artificiële kans voor het OM om een mans te trekken die een natuurlijke dood is gestorven, is dus 1 op de 1539.

Voor het OM was er dus een artificiële kans van 1 op de 1539 dat Overzier in 2001 op natuurlijke wijze was overleden. Dit is op zichzelf een heel goede reden om te denken dat Overzier niet op natuurlijke reden was overleden. Maar dat betekent nog niet dat voor hen de epistemische waarschijnlijkheid dat Overzier was overleden, 1 op de 1539 was. Want daartoe moet ter beschikking staande informatie in de beschouwing worden betrokken: epistemische waarschijnlijkheid is relatief ten opzichte van al het bewijsmateriaal. En we weten meer: namelijk dat Overzier al eens zomaar bewusteloos was neergevallen en dat er aanwijzingen voor hartproblemen zijn. Daarmee verandert de relatieve frequentie. Het gaat niet meer om alle mannen van 35 tot 40 jaar, maar om alle mannen van die leeftijd met hartproblemen. Misschien kennen we die relatieve frequentie niet, maar we kunnen niet teruggaan naar de 1 op 1539 omdat dat de enige relatieve frequentie is die we kennen. Omdat we iets niet weten dat ongetwijfeld relevant is (de relatieve

frequentie van mannen tussen de 35 en 40 jaar met hartproblemen die in de loop van 2001 op natuurlijke wijze overleden), moet de conclusie zijn: we weten het niet.

Een relatieve frequentie geeft dus belangrijke informatie, maar we moeten wel de relevante relatieve frequentie zien te vinden. We leren hieruit dat een bepaalde relatieve frequentie op zichzelf nog niets zegt. Ik kom hier op terug.

Relatieve frequenties geven ons dus reden om iets te geloven. Maar de eis is dat er geen speciale relevante eigenschappen zijn die we kennen (dan wel behoren te kennen). Kennen we die wel, dan moeten we de algemene relatieve frequentie aanscherpen: niet alle mannen, maar bijvoorbeeld alle mannen met een ernstig hartprobleem.

Er is hier een principieel probleem: er zijn *altijd* meer toegespitste relatieve frequenties:

- alle mannen van 35-40 jaar;
- alle mannen Nederlandse mannen van 35-40 jaar;
- alle Nederlandse mannen van 35-40 jaar met een hartprobleem;
- alle Nederlandse mannen van 35-40 jaar met een hartprobleem en reed geopereerd;
- uiteindelijk komen we uit bij de persoon zelf als enige persoon in de steeds verder toegespitste populatie.

Het gaat hier wel om een epistemische waarschijnlijkheidsoordeel op basis van relatieve frequenties.

Waarschijnlijkheid is relatief ten opzichte van alternatieve scenario's (bladzijde 205)

In de zaak Haalboom werd een man in een graf in het Drontense bos gevonden. We zagen al dat het OM en het hof veel waarden aan de plaats van het graf hechten: een bos. Dat zou aantonen dat de man vermoord is. We zagen ook dat het directe waarschijnlijkheidsargument (veruit de meeste mensen die in een graf in een bos werden gevonden, zijn vermoord) niet bleek te voldoen aan de clausule dat er geen andere relevante informatie is. (Die was er wel, onder andere het feit dat de man geen tekenen van geweld en van vergiftiging vertoonde).

We zagen ook dat het OM nog een ander waarschijnlijkheidsargument aanvoerde waarom het om een moord moest gaan. (Ik behandelde het al in vereenvoudigde vorm en gaf één fout aan. Ik bespreek nu de centrale fout). Het OM ontleende het argument aan de NFI-patholoog. Die stelde vast dat op zichzelf genomen iedereen op elk moment dood kan neervallen, maar dat in 2001 de kans dat een gezonde Nederlandse man van 37 jaar (de toestand van de begraven man aan het begin van het jaar 2001) zomaar dood zou neervallen, verwaarloosbaar klein was. De officier neemt deze frase over. En inderdaad, het CBS vertelt ons dat in het jaar 2001 van de 677.179 Nederlandse mannen tussen de 35 en 40 jaar 440 mannen een natuurlijke dood stierven. De kans op een natuurlijke dood voor een man van 37 in 2001 was daarmee 1 op de 1539. Die kans achtten de patholoog en de officier verwaarloosbaar klein. Ze concluderen daarom: de man, gevonden in het graf, is vermoord.

Inderdaad de kans op een *natuurlijke* dood voor een gezonde Nederlandse man is zeer klein. Maar wat is de kans dat een 37 jarige Nederlandse man *vermoord* zou worden? Het CBS heeft ook daarover cijfers beschikbaar. In 2001 werden 13 van de 677.179 Nederlandse mannen tussen de 35 en 40 jaar vermoord. De kans om in 2001 als 35-40 jarige Nederlandse man vermoord te worden, was aldus 1 op de 52.091. Met andere woorden, de kans op een natuurlijke dood was zeer klein, 1 op de 1539, maar de kans om vermoord te worden was nog veel kleiner: 1 op de 52.091. De patholoog en de officier zagen beiden over het hoofd dat er in 2001 voor een man van 37 jaar drie mogelijkheden waren, en daarmee drie scenario's: (1) de man overleed aan een natuurlijke dood; (2) hij stierf een niet-natuurlijke dood; (3) en geheel verwaarloosd: *hij ging niet dood*. De kans op een natuurlijke dood was heel klein, maar daaruit volgt niet dat de 37 jarige man dus aan een niet-natuurlijke dood moet zijn overleden. Die kans was nog kleiner. Veruit zijn beste kans was: overleven.